

Male in velike želje ob praznikih

Že stara je navada, da ob božičnih in novoletnih praznikih izmenjamo želje. To velja tako v najožjem merilu kot v širšem krogu prijateljev in znancev; to velja enako v narodnem ali državnem okviru kot velja v najširšem mednarodnem smislu. Vedno je vsebina teh želja enaka, čeprav je zunanja oblika morda različna: velja sreči, zadovoljstvu in zdravju, dokler so želje intimnega človeškega značaja; obsega mir, svobodo in sožitje, kadar gre za izmenjavo želja med narodi in državami. V enem in v drugem primeru vsebujejo želje nekaj lepega, dobrega in plemenitega, so pravzaprav izraz nenehnega stremjenja človeka in človeštva po napredku.

Te male in velike želje se več ali manj pogojene s prehodom iz starega v novo leto, torej s trenutkom, ko polagamo obračun o doslej prehojeni poti in hkrati že zastavljamo tudi prvi korak v bodočnost. Saj končno je splošno znano in priznано, da bodo prizadevanja za nadaljnji uspešni razvoj obrodila zaželjene sadove le tedaj, če bodo izhajala iz dosedanjih izkušenj, če bo za izhodišče služila stvarna presoja trenutnega stanja.

Lahko bi kdo ugovarjal, da so v najožjem družinskem krogu taka razmišljanja povsem intimna in osebna zadeva. Vendar to velja le do gotove mere, kajti ta intimna družinska sfera se bo pokazala takoj v drugačni luči, če bomo v obračunu prišli do postavk, kot so na primer kultura, narodnost, jezik im podobne dobrine. Kakšno je tozadevno stanje danes in kakšen bo razvoj v bodoče, je namreč v prvi vrsti odvisno od najmanjše celice — od družine. Če bodo naše družine ostale zdrave, potem bo zagotovljeno življenje tudi naši narodnostni skupnosti.

Zato pa je potrebno, da ob bližnjih praznikih napravimo v naših družinah letno inventuro, ki bo služila potem za podlago pri polaganju bilance v naši širši narodni družini. Beneški Slovenci se bomo le v tolikšni meri lahko uspešno potegovali za priznanje pravic in enakopravnosti, kolikor se bomo kot narodna skupnost opirali na zavedne in aktivne družine; čim večja in trdnejša bo ta naša narodna skupnost tem uspešneje se bomo uveljavljali v splošnem političnem in družbenem življenju naše dežele in države.

To je tudi naša najgloblja želja za bližnje praznike!

PO OBISKU PRI PREDSEDNIKU VLADE

Kaj je rekel Colombo naši delegaciji?

Manjšino je treba ocenjevati kot bogatitev kulturnega premoženja Italije in ima tudi važno vlogo kot instrument sporazumevanja med narodi. Vlada bo izvedla tiste možne pobude, ki zagotove napredek in razvoj italijanskih državljanov slovenske narodnosti v spoštovanju ustavnih načel

Dobili smo «sintezo izjave predsednika vlade Colomba Slovincem v Rimu» med sprejemom enajstih delegatov, ki so bili pri predsedniku vlade 2. decembra letos v imenu 27 podpisnikov lanskega decembrskega pisma.

Sinteza izjave predsednika Colomba našim delegatom se glasi:

Predsednik vlade Colombo se je zahvalil vsem tistim članom delegacije, ki so izčrpno obrazložili zahteve, ki jih po njih mnenju, najbolj občuti slovenska manjšina ter je potrdil pozornost vlade za vprašanja manjšin, ki živijo v Italiji.

Ta vprašanja pozorno proučujejo v okviru splošnega življenja skupnosti in upoštevajo — kjer se zastavlja to vprašanje — vrednost mirne na sožitja.

Colombo je podčrtal, da je treba različnost ocenjevati kot bogatitev kulturnega premoženja Italije ter pojasnil tudi važno vlogo jezikovnih manjšin kot instrument sporazumevanja med narodi. Odločno se je izrekel proti vsaki obliki asimilacije in pojasnil, da je potrebno ohraniti harmonijo, ki se ustvarja med različnimi jezikovnimi skupinami in ki je pogoj za demokratični razvoj zainteresiranih področij.

«Ta vprašanja so očitno povezana — je dejal predsednik vlade — z zgodovinskimi in ambientalnimi pogoji, ki imajo svojstvene in različne značilnosti. Za vse pa obstaja načelo zaščite, ki ga vsebuje ustava, toda očitno je tudi obstoj različnih okoliščin in zaradi tega so tudi različni načini izvajanja istega načela.»

Poslanec Colombo je nato omenil ustanovitev dežele Furlanije-Juljske krajine, s čemer so se bistveno izboljšali posebno instrumenti za slovensko jezikovno manjšino od šolstva do sredstev socialnega občevarjanja, podpore kulturnim in rekreativnim dejavnostim, s katerimi prihaja do izraza življenje te skupnosti. Predsednik je nadaljeval, da bo vlada izvedla tiste možne pobude, ki zagotove kulturni napredek in razvoj italijanskih državljanov slovenske narodnosti, vedno v spoštovanju

ustavnih načel in našega demokratičnega ustroja, kot integracijo in kot dopolnilo naporega in težavnega procesa, ki je privedel odnose med italijansko in slovensko jezikovno skupino, da se jih lahko oceni kot povsem zadovoljive.

Vlada se je tako na primer glede šolstva obvezala, da bo pospešila postopek sprejemanja zakonskega predloga, ko so združili v pristojni komisiji zbornice predloge poslancev Škerka, Belcija in drugih.

Ta parlamentarna pobuda lahko reši pomembna vpraša-

nja strukture in organikov osebja slovenskih šol in z odobritvijo popravkov se lahko dopolnijo rešitve sporednih šolskih vprašanj v tržaški in goriški pokrajini.

Predsednik vlade je govoril o pripravljenosti, da se sprejmejo zahteve univerzitetnega značaja, vedno ob spoštovanju avtonomije pristojnih akademskih oblasti, ter nato opozoril na stvarno podporo ustanovam in združenjem, s katerimi se izraža v širokem smislu kulturna dejavnost ter še posebej omenil aktivno sodelovanje pri vzdrževanju Slovenskega gledališča.

Poslanec Colombo je nato omenil polno pripravljenost, da se ukinejo fašistični zakoni, ki niso v skladu z duhom ustave in kot primer je navedel vprašanje originalnih priložnosti.

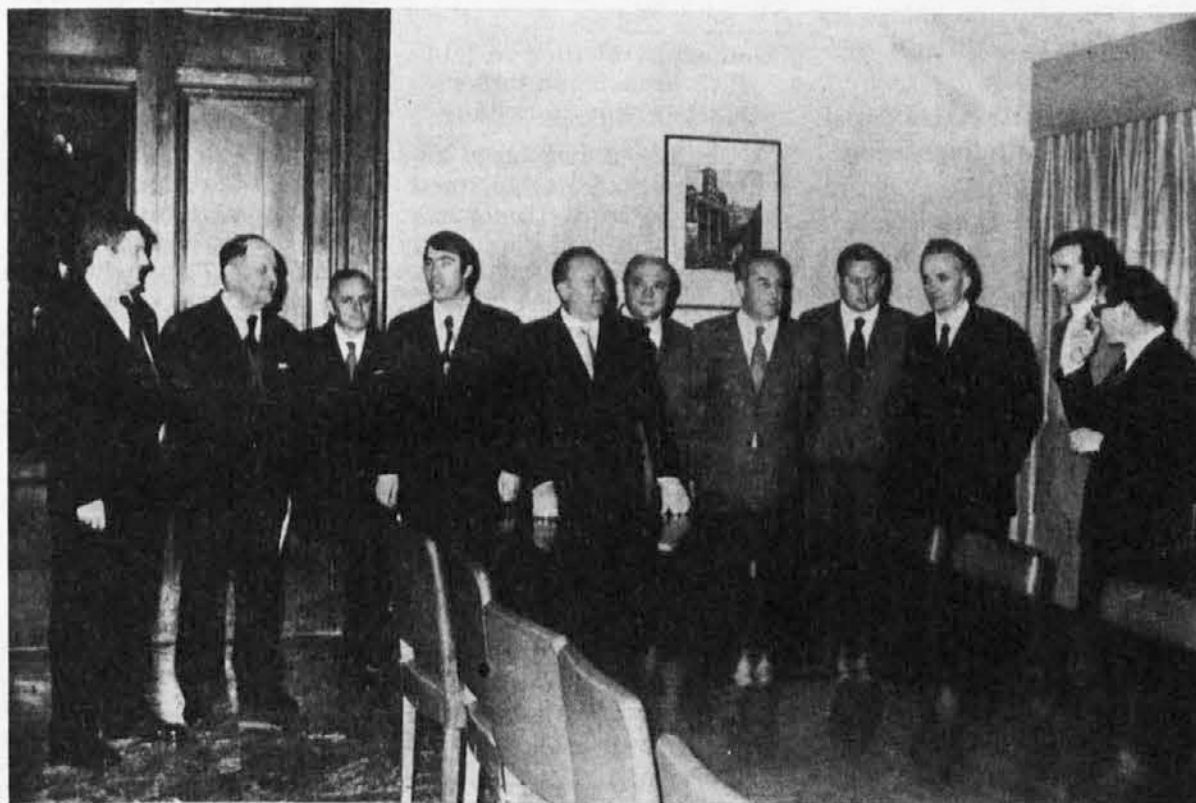
Poleg tega je pojasnil nekatera vprašanja, ki se nanašajo na uporabo jezika in ki spadajo v okvir širše reforme zakonikov v skladu z načeli, ki so že vsebovani v osnutku pooblastilnega zakona za reformo zakonika o kazenskem postopu.

Končno je predsednik vlade omenil nekatera vprašanja, ki obstajajo na področju javnih uradov in ki zahtevajo specifična poglobljanja. Podčrtal je pripravljenost vlade, da deluje za postopno zadovoljitev pričakovanih italijanskih državljanov slovenskega jezika v skladu z zakonitostjo. To s proučitvijo zakonodajnih aktov, ki so potrebni in upravnih ukrepov, ki bodo omogočili učinkovite in nagle rezultate glede posameznih vprašanj in v skladu z različnimi okoliščinami.

V organizaciji društva «Ivan Trinko», ob sodelovanju domačih duhovnikov in Slovenskega gledališča iz Trsta bo 6. januarja ob 15 uri v Čedadu, v Teatru «A. Ristori», tradicionalni

DAN EMIGRANTA

Sodelovali bodo pevci, ki so nastopili na 1. festivalu beneških popevk v Klodiču, SG iz Trsta s komedijo «Trije ptički» in otroci z recitacijami.

Delegacija predstavnikov slovenske manjšine pred sprejemom pri predsedniku vlade Colombu. Od leve proti desni: dr. Damjan Pavlin, dr. Avgust Sfiligoj, Miroslav Pahor, dr. Drago Štoka, Dušan Lovriha, Izidor Predan, Albin Škerk, Marko Waltritsch, Boris Race, Klavdij Palčić in Jože Jarc.

Giovanni Leone novi predsednik republike

Po dveh tednih in triindvajsetih glasovanjih smo dobili v Italiji šestega predsednika republike. Izvoljen je bil Giovanni Leone, ki je dobil 518 glasov. Zanj so glasovali krščanska demokratska stranka, italijanska republikanska stranka, socialdemokrati in liberalci. Tem štirim strankam so se pridružili tudi pripadniki neofašistične in monarhistične stranke.

Novoizvoljeni predsednik se je rodil v Napoli 1908. leta. Tu je tudi diplomiral na pravni fakulteti. Takoj po diplomi je začel univerzitetno kariero in zadnje čase je poučeval kazensko pravo na univerzi v Rimu.

Giovani Leone se je vpisal v krščansko demokratsko stranko leta 1944 in bil dve leti pozneje izvoljen v ustavodajni skupščini. Leta 1948 je bil izvoljen za poslanca, leta 1955 pa je bil izvoljen za predsednika poslanske zbornice. To funkcijo je Leone opravljal osem let. Leta 1963 mu je bila poverjena naloga, da sestavi enobarvno vlado, ki je trajala tri mesece. Junija 1963

je spet sestavil in predsedoval «poletno vlado», ki je trajala do novembra meseca. Po odstopu se je Leone posvetil odvetniškemu poklicu in poučevanju na univerzi. V svoji stranki je imel vedno svojvrstno mesto, saj ni bil vezan na nobeno od raznih struj. Giovanni Leone je poročen z Vittorio Michitto iz Caserte in ima tri sinove.

Vsem bralcem, naročnikom, sodelavcem, prijateljem doma in po svetu srečno in uspehov polno novo leto

Uredništvo

MATAJUR

Uprava

SPREJEM

Natanko en dan manj kot celo leto so morali čakati naši podpisniki poslanice, oziroma pisma predsedniku Colombu, da jih je le-ta končno sprejel v četrtek, 2. decembra letos v Rimu.

V uradnem sporočilu o obisku je rečeno: «Predsednik ministrskega sveta poslanec Colombo je popoldne sprejel v palači Chigi zastopstvo podpisnikov vloge, ki zadeva vprašanje slovenske jezikovne manjšine.»

Med prisrčnim srečanjem so člani delegacije imeli priložnost obširno prikazati svoje stališče o teh vprašanjih.

Predsednik ministrskega sveta je nato pojasnil kriterije vladne dejavnosti o snovi, ki je bila predmet pogovora.

Prisoten je bil vladni komisar pri deželi Furlanija-Juljska krajina prefekt Abbrescia.

Tako suho in kratko pravi uradno sporočilo o srečanju, ki vsekakor sodi v nekem smislu le med zgodovinske dogodke za našo skupnost v Italiji, saj se je končno prvič v zgodovini Italije zgodilo, da bi kak njen predsednik vlade uradno sprejel predstavnike naše narodnostne skupnosti in se pogovarjal z njimi o vseh perečih problemih, ki zadevajo probleme naše skupnosti. Na tem mestu ne bi govorili o posledicah, ki bi jih imele srečanje v palači Chigi z našimi predstavniki, saj je končno tudi čas, ko je

naše predstavnike sprejel ministrski predsednik, v nekem smislu čas ob izteku njegovega mandata. V mislih imamo namreč predsedniške volitve in vse posledice, ki jih v vsedržavno politično življenje vnašajo takšni politični dogodki kot je prav izvolitev novega predsednika republike. Pa tudi politični in gospodarski položaj v državi je v tem trenutku takšen, da ne kaže kakih posebnih rožnatih perspektiv za prihodnost. Prav tako je zapleten tudi mednarodni položaj, od vojne na indijskem podkontinentu, preko krize na bližnjem vzhodu do obrisov gospodarske recesije v Zahodni Evropi.

Toda ne glede na vse omenjene okoliščine in verbalne obljube predsednika vlade, ne glede na dejstvo, da je minilo 26 let od konca vojne, 24 let, odkar je stopila v veljavo republikanska ustava, 17 let od podpisa londonske spomenice in 7 let od ustanovitve avtonomne dežele Furlanije-Juljske krajine in da v tem času niso bila rešena bistvena vprašanja slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, vendar lahko ob koncu vseeno zapišemo, da bo 2. december ostal pomemben datum tako v zgodovini naše narodnostne skupnosti v Italiji kot tudi v zgodovini prizadevanj demokratične Italije pri razreševanju nacionalnih manjšin v okviru italijanske republike.

Upokojeni rudarji iz Nadiške doline obiskali Koper in Piran

Kulturno društvo «Ivan Trinko» iz Cedada je tudi letos organiziralo izlet za upokojene rudarje, ki so nekdanj delali v belgijskih rudnikih in praznujejo sv. Barbaro kot svojo zaščitnico. Mnogi so se vrnilo domov predčasno upokojeni, ker so si v podzemlju nakopali hudo bolezen-silikozo. Odšli so od doma in iskali najtežja dela, da bi kaj več zaslužili in čimprej pomagali svojim družinam. Zaslužili so res dobro in tudi pokojnina ni slaba, a kaj pomaga vse to, če so danes še mladi možje bolni, ker jim je karbonov prah razjedel pljuca. In koliko teh naših ljudi je pustilo življenje v rovih in koliko jih je že umrlo za posledicami? Te statistike nismo še nikjer našli zabeležene. Društvo «Ivan Trinko» prireja na dan sv. Barbare

za upokojene rudarje že več let izlet v kakšen rudniški kraj v Sloveniji, da se tam srečajo s slovenskimi rudarji. Bili so že v Velenju, kjer se rudniki premoga, v Idriji, kjer je rudnik živega srebra, letos pa so šli v Istro. Tokrat so si ogledali v Kopru postajo radio-televizije in tovarno Tomos ter se dlje časa zadržali tudi v prostorih italijanskega kulturnega krožka Antonio Gramsci. Bili so tudi v Strunjanu in v Piranu.

Povsod so bili prisrčno sprejeti, saj so poleg drugih zanimivosti videli in slišali tudi kako živi v Jugoslaviji italijanska manjšina, ki uživa vse pravice, medtem ko smo beneški Slovenci prikrajšani za marsikaj. Ta izlet bo zato vsem udeležencem prav gotovo ostal v najlepšem spominu.

V Čedadu bi bilo potrebno zgraditi 650 stanovanj

Čedad je eno tistih središč «pedemontane», ki danes najbolj občuti stanovanjsko krizo. Čeprav so zgradili že več ljudskih hiš (case popolari), je stanovanjskih prostorov še vedno premalo, kajti tu okoli se razvija industrijsko področje in vsi stremijo, da bi se preselili čimprej blizu delovnega mesta.

Pri zadnjem ljudskem štetju prebivalstva, pri katerem je bilo treba navesti v kakšnih in kolikih prostorih žive posamezne družine, so ugotovili, da je danes kar 50 družin, ki nima primerne bivališča. Poleg tega jih je skoraj enako število zaprosilo za stanovanje, ker so zaposleni na tem področju in morajo stanovati zasilno pri privatnikih, ker jim je predač do doma in so zato primorani živeti ves teden daleč od družine. Če pa pomislimo, da je čedadsko področje v teku industrijskega razvoja, je treba računati, da bi bilo potrebno zgraditi za nove zaposlene še najmanj 550 stanovanj.

Komunski odbor je po pregledu teh podatkov takoj vložil prošnjo na deželne oblasti, da bi Čedadu dale posebne podpore za gradnjo novih ljudskih hiš. Čedad šteje danes namreč že

nad 11 tisoč prebivalcev, stanovanj pa je bilo, z ozirom na nagel porast prebivalstva, zgrajenih premalo.

Upoštevati moramo tudi to, da je dosti hiš v tem starem mestecu zaščitenih, ker so kulturni spomeniki in jih zato ne morejo modernizirati in niti porušiti, da bi zgradili na istem mestu bolj udobna stanovanja. Nujno potrebno bi bilo zato nekaj ukreniti, da se vsaj nekoliko omili stanovanjska kriza, ki bi mogla jutri celo ovirati industrijski razvoj vsega področja, od katerega mnogo pričakujejo tudi naši ljudje iz Nadiških dolin.

ZASTOPNIKI KONZORCIJA ZA RAZVOJ NADISKIH DOLIN V TRSTU

Pred nedavnim je podpredsednik deželnega odbora in odbornik za turizem Enzo Moro sprejel zastopnike Konzorcija za ekonomsko-turistični razvoj Nadiške doline. Sestanka so se udeležili predsednik Konzorcija Gus, tajnik Terlicher župan iz Spetra prof. Cirillo Jussa, iz Podbonesca Černotta z odbornikom Tramontinjem in župan iz Sovodenj Cernotta. Poleg teh so bili prisotni tudi pokrajinski odbornik Romano

Specogna iz Podbonesca in projektanta načrta za ekonomsko-turistični razvoj Simonetti in inž. Zorattini.

Na sestanku v Trstu so proučevali o možnostih nadaljnega turističnega razvoja Matajurja in o potrebi izvedb javnih del na tem področju in tudi o melioracijah kmetijstva.

Po govoru podpredsednika Mora in raznih intervencijah so sklenili, da se bodo v kratkem zopet sestali in še globlje proučili vse načrte, ker bo prisoten ob tej priliki tudi deželni odbornik za urbanistiko De Carli, ki bo med tem časom tudi proučil sedanje stanje in s katerimi deli naj bi najprvo pričeli.

NOVA INDUSTRIJA

Poleg že drugih obstoječih malih in večjih industrij na čedadskem področju predvidevajo, da bo v kratkem zrastle še ena. Upravni svet Konzorcija za industrijski razvoj vzhodne Furlanije je namreč sprejel prošnjo nekega podjetja, ki namerava zgraditi v tej okolici moderno cinkarno. Novi obrati tega podjetja bodo zavzemali okoli 35 tisoč kv. metrov, od teh 4 tisoč pokritih in bodo imeli možnost zaposliti okoli 80 delavcev.

Torej zopet iskrica upanja, da bodo med temi delavci zaposleni tudi naši ljudje iz Beneške Slovenije in se bodo tako mogli izogniti trnjevi poti v inozemstvo, da prežive sebe in svoje družine.

V KRATKEM SEDEŽ INAM V ČEDADU

Dela za izgradnjo novega sedeža INAM (istituzione nazionale assistenza malattie) v Čedadu vidno napreduje in zato predvidevamo, da bo novi sedež olajšal pot tudi neštetim zavarovancem naših ljudi, ker bo prihranjene dosti poti do zdravniških pregledov, na katere so morali sedaj hoditi do Vidma.

Podružnica INAM v Čedadu je bila nujno potrebna, saj je v tej bolniški blagajni okoli 40 tisoč ljudi čedadskega okrožja. Pot do Vidma je dolga, posebno za bolnike in še posebno, če pomislimo, kolikokrat so jo morali napraviti, da so prišli na vrsto in zato so se morali nešteti obračati do specialistov kot privatniki in ne kot zavarovanci in seveda plačati.

Novi ambulatorij v Ulici Manzano bo imel vse specialiste in vse naprave, ki so potrebne za temeljiti zdravniški pregled bolnikov, tudi najtežjih, kar je bilo do sedaj onemogočeno, prenekatim zaradi oddaljenosti in preobremenjenosti v Vidmu.

SREDNJE

Smrtna prometna nesreča

Dne 15. t.m. se je smrtno ponesrečil naš vaščan 27-letni Danilo Petrusa. Ko se je peljal z motociklom iz Sv. Lenarta proti domu, se je znašel v zaselku Černetiči pred kopico drv, ki se je zvrnila z voza, ki ga je vlekel traktor, katerega je vozil 40-letni Mario Chiabai iz Dolenjega Trbilja. Petrusa, ko je zagledal to oviro na sredi ceste, je izgubil ravnovesje in padel na asfaltno cesto. Takoj so ga prepeljali v čedadsko bolnico, a ko so zdravniki ugotovili, da gre za izredno težko poškodbo, so ga prepeljali v videmsko bolnico, kjer je pa kmalu umrl zaradi pretresa možgan in drugih hudih poškodb.

Danilo Petrusa se je pred nedavnim vrnil iz Švice, kjer je bil zaposlen kot zidarski delavec. Že štiri leta je hodil tja na delo kot sezonski delavec, ker je vedno upal, da si bo mogel na ta način urediti življenje in čimveč pomagati družini. Vsako leto je prihajal domov k staršem pred božičem, ki so ga vedno nestrpnje pričakovali. Njegov oče je bil namreč rudar po svetu in ve kaj pomeni oditi od doma in kaj je domače ognjišče. Toda ob letošnjem božiču pri domačem ognjišču ne bo dragega Danila, ki je bil priljubljen ne samo v družinskem krogu, ampak tudi med vaščani. Iz naše srede ga je iztrgala kruta usoda. Zopet smo izgubili enega izmed sinov naše zemlje, ki se je dolgo pehal po svetu za svoj obstoj in obstoj njegove družine, na katero je bil zelo navezan.

ZADELA GA JE PARALIZA

Nenadoma nas je zapustil 85-letni Vigi Qualizza iz Gnidovice. Mož se je pred dnevi zgrudil nezavesten na tla in njegovi domači so sprva mislili, da je nerodno stopil ali pa da mu je prišlo slabo. Takoj so ga prepeljali v čedadsko bolnico, kamor pa ni prišel več živ. Zdravnik je ugotovil, da ga je zadela srčna paraliza.

SV. LENART

Komunska bilanca za leto 1972 predvideva toliko izdatkov kot dohodkov

Na zadnjem zasedanju komunskega konsilja so med drugimi točkami dnevnega reda odobrili tudi komunski proračun za leto 1972 (bilancio di previsione), ki znaša 230 milijonov lir. Dohodki so izenačeni z izdatki.

IZPOD MATAJURJA

Župan pri deželnem odborniku za javna dela

Pred kratkim so šli v Trst k deželnemu odborniku za javna dela dr. Masutti naš župan, sekretar in nekateri komunski odborniki, da so mu obrazložili, katera javna dela bi bilo nujno potrebno izvesti v sovodenjskem komun. Popraviti bi morali

imenovali so tudi revizorje računov letošnjega leta.

NESREČA PRI DELU

V bolnico so morali peljati 23-letnega Marka Sibaua, ki je zaposlen v Manzanu, ker si je pri delu ob nekem stroju tako poškodoval levo roko, da se bo moral zdraviti najmanj mesec dni.

PODBONESEC

VAŽNI SKLEPI KOMUNSKEGA KONSILJA

Na zadnjem zasedanju komunskega konsilja v Podbonescu so poleg odobritve

proračuna (bilancio di previsione) za leto 1972 poverili županu nalogo, da prosi deželo za podporo za izvedbo nekaterih javnih del. V prvi vrsti bi bilo potrebno popraviti nekaj vodovodov, urediti ceste, ojačiti luč in zgraditi tudi nov komunski sedež. Proračun za leto 1972 je uravnotežen, to se pravi, da predvidevajo toliko izdatkov kot dohodkov.

POROKA

Poročila se je naša vaščanka Pia Birtig s Sergejem Cantaruttijem iz Cedada. Prijatelji in sovaščani jima čestitajo!

Prihodi in odhodi vlakov iz videmske železniške postaje

ODHODI

PROTI BENETKAM: 3,32 - 5,14 - 5,36 - 5,55 - 6,10 - 6,38 - 7,11 - 7,24 - 9,10 - 10,48 - 11,55 - 12,35 - 13,42 - 15,00 - 15,10 - 15,20 - 16,08 - 16,56 - 17,57 - 18,46 - 18,56 - 20,28 - 21,23.

PROTI TRBIŽU: 5,29 - 7,21 - 9,12 - 12,32 - 13,42 - 15,30 - 15,30 - 17,50 - 19,18 - 22,09 - 23,15.

PROTI TRSTU: 5'00 - 5,44 - 7,12 - 7,16 - 7,42 - 10,27 - 13,02 - 13,25 - 15,04 - 16,20 - 17,53 - 18,02 - 19,24 - 20,42 - 21,37 - 22,35 - 23,13.

PROTI ČEDADU: 6,30 - 7,30 - 8,30 - 11,30 - 12,30 - 13,30 - 14,30 - 15,30 - 16,30 - 17,30 - 18,40 - 19,50 - 22,20.

PRIHODI

IZ BENETK: 1,47 - 6,26 - 7,09 - 7,37 - 8,39 - 9,00 - 10,24 - 11,19 - 12,55 - 14,25 - 14,59 - 15,18 - 16,00 - 17,32 - 17,54 - 18,34 - 18,59 - 20,10 - 21,32 - 21,58 - 22,32 - 22,57 - 23,07 - 23,37.

IZ TRBIŽA: 5,07 - 7,05 - 7,15 - 10,10 - 11,50 - 14,47 - 14,56 - 17,36 - 17,48 - 19,15 - 21,11.

IZ TRSTA: 0,17 - 5,09 - 7,06 - 7,16 - 8,18 - 8,30 - 11,42 - 13,27 - 14,35 - 15,06 - 15,15 - 16,02 - 18,32 - 19,44 - 20,19 - 21,45 - 21,56.

IZ ČEDADA: 6,20 - 7,20 - 8,20 - 9,20 - 10,20 - 11,20 - 12,20 - 13,20 - 14,20 - 16,20 - 17,20 - 18,20 - 19,40 - 20,40.

Število prebivalstva v rezijanskem komun se je v zadnjih dvajsetih letih skrčilo skoraj za polovico

Iz Rezijske smo dobili podatke letošnjega ljudskega štetja, ki se je vršilo oktobra meseca. Podatki so skoraj neverjetni, če jih primerjamo z onimi izpred zadnjih 20 let ali 10 let. Ob ljudskem štetju leta 1951 je namreč rezijanski komun štel še tri tisoč 350 ljudi, deset let kasneje 2 tisoč 820, danes, leta 1971 pa samo še tisoč 775. Začasno je od teh odstotnih 169, v inozemstvu 32.

Te številke nam povedo, da se je v zadnjih desetih letih število prebivalstva skrčilo za 37%, v dvajsetih letih pa skoraj za polovico. Ostali podatki ljudskega štetja pa so sledeči: 568

obljudenih hiš z 2.241 prostori, 423 zapuščenih hiš, 569 družin in 5 skupnih gospodinjstev.

Naši dragi rajniki

IZ KOMUNA NEME: 71-letna Desolina Vallan in 68-letni Giovanni Micossi.

IZ KOMUNA FOJDA: 60-letna Rosa Fioritto por. Toffoletti.

IZ KOMUNA TAVORJANA: 65-letna Erminia Malignani por. Zuccato in 662-letni Giovanni Benati.

IZ KOMUNA PRAPOTNO: 85-letna Caterina Felicita Lessizza vd. Duri.

IZ KOMUNA DREKA: 93-letni Giuseppe Tomasetig, 89-letni Luigi Bergnach, 71-letna Antonia Bergnach in 77-letni Giovanni Prapotnich.

IZ KOMUNA SREDNJE: 86-letni Luigi Qualizza in 27-letni Danilo Petrusa.

IZ KOMUNA TIPANA: 83-letni Valentino Vazzaz-Todeski in 84-letna Anna Zussino por. Consatta.

IZ KOMUNA BRDO V TERSKI DOLINI: 85-letni Felice Molaro.

IZ TERSKE DOLINE

Umrli je Felice Molaro iz Podbrda

Vso Tersko dolino je globoko prizadela vest, da je po kratki boleznii umrl še do nedavnega krepak možakar: 85-letni Felice Molaro iz Podbrda v Terski dolini. Malo dni pred smrtjo so mu podelili «kavalierat», ker je bil vojak v prvi svetovni voj-

ni in morda tudi najstarejši mož v vasi.

Trden kot skale Muzca je posvečal vse svoje življenje le delu in zato ga Terska dolina ne bo pozabila. Sorodnikom našega dragega rajnika izrekamo naše iskreno sožalje.

Na stari domačiji v Idrijski dolini dobri ljudje in dobro briško vino

Kaj nam je povedala 78-letna Felicita Jerončič vd. Makorič v Tejah

Srečali smo jo v Tejah, pred hišo, kjer ima njena hči Alba «oštarijo», ki je odprta včasih celo leto oziroma dokler ne proda vina iz domačih «ronk». Bil je delavnik in zato so bila hišna vrata zaprta, ker so bili vsi domači po «opravih» in Felicita se je ravnokar vrnila s košarico zelenega radiča, da ga bo do večerje očistila in oprala. Ob nedeljah in praznikih zaide marsikateri na to domačijo v Teje, da pokuša zlahkno kapljico teh vinorodnih gričev, a med tednom so redki gostje in zato je bila 78-letna Felicita Jerončič vd. Makorič malce preseščena, ko nas je zagledala, in še bolj, ko je čula, da govorimo «po naše».

Ko smo ji povedali, od kod smo, da smo «Slovenji», se je raznežilo njeno srce in iz njenega nagubanega obraza je zažarela radost. Povedala nam je vso svojo življenjsko zgodbo in na vsa naša zastavljena vprašanja odgovarjala razumno, čeprav nekoliko naglušna zaradi visokih let. «Slovenje zastopim buojs ku Furlane al Taljane», nam je že ob začetku namignila in se posmejala.

Ali znate tudi brati naš jezik?

«Sedaj ne berem nič in tud šivam in pletem ne več, ker ne vidim dobro. Včasih sem znala kar dobro tud pisat, saj sem imjela puoba iz ta črje» in je pokazala s prstom na sosednja Brda. «Ta je biu prvi Slovenj, a potlè, saj veste vi sami, da dekleta in puobi radi prebirajo, jaz sem se odločila za Makoriča. Morebit tud zatuo, ker je biu bolj mlad, al je pa biu tak muoj destin.

Slovenskega jezika pa sem se naučila tud par dotrini u Prapotnem, kamor smo hodil usi otroci iz Bodigoja, od koder sem doma. Takrat so bli drugi časi... Lahko smo se tud izpovedal u našem jeziku, sedaj pa hodi brat mašo, tle u Teje, nek gospuod iz Prješnega al' iz kajšne druge fare, ki ga posebno mi te stari ne zastopimo glih lepuo an bi želeli živjeti spet u tistih časih, ko smo bli mladi. S tjem nejčjem rejč, de bi bla spet mlada, a de bi bluo usaj u cervki takuo, ko u tistih časih.

Kakšne lepe spomine pa imate še na mlada leta?

«O, marsikaj bi vam povjedala, a dones nisem prav pri dobri volji. Lepuò je bluo, sladkuo je bluo, kar smo nosili iz biuše Austrije kontrabant cukar in smo ga imjel za domače potrebe skoraj zastojn. Bluo je lepuo takrat, ko sem bla mlada, a poskusila sem tud dosti hudega, dosti strahu».

Njena vitka postava se je ob mislih na vojne strahote nenadoma zgubala v dvoje in s težko sapo so prihajale iz njenih ust nadaljne besede.

«Od vuojške sem bla tolikokrat prestrašena, da imam še sedaj srčno napako in zatuo tud' ne smjem, takuo je povjedau mjedih, popiti več kot par glažev vina, čeglih bi ga nucala malo več, usaj tistega bjeleha, ki človeka opere in poživi. Buoh mi ne daj učakat več nobedne uojškè, sem provala zadost» je zaključila svoj pogovor zgovorna žena.

Kaj se vam zdi, mama, ali je današnje življenje mladine lepše, kot je bilo vaše?

«Ne uprašuj te me tega. Današnji svjet je nor! Človek

ne ve, če govori s starim ali z mladim. Tisti mladi imajo brado, ko moj nono, in hčere, ki niso več u mladih ljetih, nosijo «kikje», de si jim kažejo mutande.

Ko ste bila vi mlada, kako je bilo takrat v vaših vaseh?

«Jest sem doma iz Bodigoja, tle u Idrijski dolini, a sem se poročila z Makoričem in smo živjel pouno ljet dol par Čedadu. Imjela sem sedem otrok, od katjerih mi je umarolo kar pet u mladih ljetih zavoj boljezni u garlu.

Kar sem se omožila, je bluo drugač, kot donas. Usaka je uzela za moža po sarcu in ne po interesu. Sem srečna, da

sta mi ostala dva otroka, sin, ki živi ta na raunem, in hči, ki je že pouno ljet uduova, ker ji je mož umaril u Belgiji in ji pustiu dua majhna otroka. Ta dua sta danes moje veselje in brez katerih ne bi mogla živjet, saj sta oba tako bistra in dobra zame. Tud hči Alba je dobra, a še bolj rada imam te mlade, ker mi povedò vedno kaj novega in me tud' potroštajo, kar sem slabe volje.

Ali imate televizijo? Kaj najraje gledate?

Ja, jo imamo in to že pouno ljet. Kaj pa gledam, je težkuo odgovorit. Če sem iskrena, bi vam pa povjedala, da poslu-

šam in gledam najrajš pevce, kar zapojejo kaj po naše, po naši viži. tuo, kar sem tud jaz pela, ko sem bla stara dvajst ljet. Če bi mjela dan disko, bi muoral igrat nuoč in dan tiste pjesmi, slišala bi jih, tud' če ne čujem ljepo in čutila ne bi toliko križev na harbatu.

Ali bi nam še kaj drugega rada povedala?

«Ja! Kar je izbruhnila ta parva uojška, sem bla stara, ne vjem kulko ljet, zdi se mi kakih dvanajst. Muoj stric, brat moje matere, je biu par žandarjih in nje tjeu stati pod Talijo in je šu zatuo ta črje. Nismo ga več videli. Vemo samo tuo, da se je tam oženù, ustvariu familjo, a ne vemo kakšen konec je storil.

Ali vas kdaj obiščejo njegovi sorodniki, ki žive v današnji Jugoslaviji?

«Ne, ne! Ne vjemo, kje so se zgubili in zatuo usi radi gledamo televizijon jugoslavo, ker se nikol ne vje, če ne bi videli kje kakšnega našega sorodnika. Muoj stric je biu bistre glavè in zatuo dostikrat mislimo, po usej pravici povjedano, da bomo kedaj slišali ime Jerončič ali videli kakšen obraz, ki je podoben našemu rodu.»

Prej nadvse vzradoščena nad našim prihodom in potem zmrčenega obraza ob pripovedovanju svojih lepih in grenkih spominov, nam je še vedno čila in vzravnana priporočila v slovo: «Pridite še po kakšen flaškon vina, saj je domače, je dobro!»

78-letna Felicita Jerončič pred domačo hišo v Tejah

IZ KRNAHTSKE DOLINE

Rediti več goveje živine in zgraditi moderno mlekarno

Prve dni tega meseca so se sestali v Tipani vsi predse dniki mlekar in združnih hlevov komuna, da so razpravljali, kaj bi bilo potrebno ukreniti za lažji prevoz mleka in predelavo tega v sir in maslo. Vzdrževanje malih mlekar namreč ni dobičkanosno in tudi prevoz mleka za prodajo je slabo organiziran. Mnogi živinorejci so zato zopet začeli izdelovati sir doma, po starem načinu. Marsikje ga še merijo s paličko in zarezico, ko ga posodijo sosedu, da napravi hleb sira, tako kot pred sto in več leti, ko niso imeli še mlekar. Zaradi takšne neurejenosti na tem področju so kmetje začeli prodajati živino in zato je prav v teh zadnjih letih živinoreja padla na izredno nizko stopnjo.

Izvedenec deželnega odborništva za kmetijstvo Sergio Sinicco je zato prisotnim obrazložil, da obstajajo deželni zakoni prav za okrepitev živinoreje v hribovskih krajih. Dežela daje namreč podpore za prevoz mleka, za gradnjo modernih mlekar, za nabavo krav mlekaric, ovac itd.

To vprašanje bo potrebno seveda še dobro proučiti in zato so sklenili, da se bodo v kratkem zopet sestali.

Najboljše bi seveda bilo, da bi zgradili na primernem

kraju moderno mlekarno za ne težave, v katere so zašli vse vasi komuna, mlekarne, tudi domače, pa naj bi uknili, ker bi na ta način pridobili tudi kakovost vsi mlečni izdelki, ker bi jih izdelovali strokovnjaki in bi bile odpravljene tudi števil-

Četrty festival mini pevcev v Nemah

Turistično društvo iz Nemah («Pro Nimis») bo marca meseca organiziralo že četrty festival, katerega se morejo udeležiti vsi otroci do starosti 12 let. Ti mini pevci so namreč v preteklih letih vzbudili dosti zanimanja in pozornosti po vsej Furlaniji in zato je turistično društvo to prireditev vključilo v svoj program manifestacij tudi za prihodnje leto.

Starši, ki so mnenja, da imajo njihovi otroci posluh in lep glas, naj vložijo tekom 15. januarja 1972 prošnjo, oziroma naj zaprosijo za obrazec pri odboru v Nemah, Ulica Veneto, št. 3, kjer jim bodo dali tudi vsa ostala pojasnila.

Z organizacijo mini festivala si brez dvoma utira pot tudi turizem, ker na ta na-

čin postaja popularna vsa Krnahtska dolina in še prav posebno Neme in vinorodni griči te okolice.

AHTEN

47 MILIJONOV LIR ZA JAVNA DELA

Komunski konsilj, ki se je sestel prve dni decembra, je med drugim sklenil, da bo prosil za posojilo 47 milijonov lir, s katerim bodo izvedli nekatera javna dela in sicer: dogradili bodo turistične ceste, zgradili novo športno igrišče in pričeli graditi tudi nov komunski sedež.

Na istem zasedanju so imenovali tudi revizorje računov komisije za trgovino in odobrili proračun.

ČEDAD

Komemoracija padlih partizanov

Tudi letos so se v Čedadu poklonili spomenu osmih padlih partizanov, med katerimi sta bila tudi dva Slovence, ki so jih ustrelili Nemci 18. decembra 1944 leta na čedadskem pokopališču. Komemoracijo sta organizirali Federativna odporniška zveza in čedadsko občina in se je vršila na mestnem športnem igrišču «Martiri della liberta», kjer je vzdana tudi spominska plošča pred katero so tudi tokrat položili številne vence in šopke-rož.

Med polaganjem vencev zastopnikov oblasti, številnih bivših partizanov in organizacij je zvočnik prenašal besedilo, s katerim je italijanska vlada podelila zlato medaljo videmskemu odporniškem gibanju. Zastave in prapori so ob rahlem vetru zavihrale.

Najprvo je spregovoril v imenu lokalne sekeje prof. Gino Lizzero, ki je tudi pozdravil vse prisotne, predvsem zastopnike čedadске občine, jugoslovanskega generalnega konzula v Trstu Borisa Trampuža, bivše partizane, dijake lokalnih šol in druge. Za njim je prinesel

pozdrav čedadski podžupan Cantarutti Armando, ki je tej priliki nadomeščal župana senatorja Pelizza in v svojem govoru poudaril pomen te komemoracije, grozodejstva te zadnje vojne in dolgo dobo fašistične strahovlade. Dr. Galliano Fogar, funkcionar deželne urada za zgodovino odporniškega gibanja, pa je obrazložil, da so se prav na tem kraju, na tem mestu, srečali ljudje raznih narodnosti: Italijani, Furlani in Slovenci, ki so se s skupnimi močmi borili proti sovražniku in prispevali za svobodo in mir med narodi.

TAVORJANA

POROKE

Pred dnevi se je poročila naša vaščanka študentka Adela Quercig s študentom Francom Zanonijem iz Čedada. Iskrene čestitke od njenih prijateljev!

Poročila se je tudi bolničarka Marilevan Cosson s Paolom Martinom iz Čedada. Tudi njima čestitajo vaščani in jima žele dolgo zdravsko srečo.

IZ KANALSKE DOLINE

Ljudje iz Trbiža in tudi številni tujci se pritožujejo zaradi slabih telefonskih zvez po novem urniku

Človek skoraj ne bi mogel verjeti, da imajo v Trbižu, trgovskem mestecu na tromeji, tako kritičen urnik na pošti, kjer je tudi telefon za medkrajne zveze. V Kolodvorski ulici, kjer je pet telefonskih celic, se more namreč telefonirati samo od 9 do 12 ure in od 15 do 18 ure. V Trbižu je sicer še en lokal, ki ima javni telefon in je odprt od 7 do 22 ure, a ima samo dve celici in povrh tega je en dan v tednu zaprt.

Ker je Trbiž trgovsko-turistični center, bi bilo prav, da bi bila vsaj telefonska govorilnica na pošti odprta neprekinjeno kot v drugih turističnih krajih manj pomembnih kot to mesto. Domačini, in predvsem tujci, se pritožujejo nad tem novim urnikom pošte-telefona, kajti izgovor, da nimajo na razpolago osebja, je jalov, saj je toliko prosilcev in prosilk prav iz tovrstnega sektorja. Pomislimo, da gre vse to v škodo turizmu, za katerega se vsi toliko prizadevajo po eni strani, da bi se čimprej povzpeli na višjo stopnjo.

NOVA STANOVANJA ZA RUDARJE V RAJBLJU

Kot smo že večkrat omenili, vlada tudi v Rajblju, tem rudarskem središču Kanalske doline, velika stano vanjska kriza. Vedno večje število rudarjev bi se namreč rado preselilo v bližino, kjer delajo, a tega koraka ne morejo storiti, ker ni mogoče najti v bližnji okolici primerne stanovanja. Potreba po gradnji ljudskih hiš je izredno velika v tem rudarskem področju naše dežele in zato ljudje nestrno pričakujejo, da bi deželni organi začeli proučevati te najosnovnejše življenjske probleme ljudi, ki delajo noč in dan globoko pod zemljo in žive za to, da bi vsaj njihova družina imela svoj topel in zdrav domek.

PRAPOTNO

DEŽELNA PODPORA ZA SPORTNO IGRISČE

Deželno odborništvo za šport je ugodno rešilo prošnjo prapotniškega komuna za dosego podpore, s katero bodo zgradili športno igrišče in mu v ta namen dodelilo osem milijonov lir. Tako bo izpolnjena davna želja ne samo športa željne mladine, ampak celotnega prebivalstva Idrijske doline.

IZPOD KOLOVRATA

Umrla dva najstarejša vaščana

Pretekli teden smo spremlili k zadnjemu počitku dva najstarejša moža našega komuna, ki sta umrla istega dne: 93-letnega Jožefa Tomazetiča in 89-letnega Vigija Bernjaka. Njuno ži-

vljenje je bil en san delovni dan in zato sta bila med svojimi vaščani priljubljena in spoštovana, kar je pokazal tudi njun pogreb, katerega so se udeležili številni domačini vseh vasi na pobočju Kolovrata.

PO NAŠIH VASEH IN ZASELKIH

Ljudje v Subidu nad Ahtnom so nam razodeli vse svoje velike potrebe

Brez vodovoda - Živinoreja propada - Bodo morali ukiniti mlekarjo? - Premalo pomoči s strani dežele - Prizadevanje komuna, da se rešijo vsaj nekateri problemi - Nova generacija zahteva pravice, ki ji pritičejo - Vojne strahote še niso pozabljene - Postaviti spomenik tudi padlim v tej zadnji vojni

SUBID NAD AHTNOM, ki je bil med zadnjo svetovno vojno kar dvakrat požgan, je danes popolnoma obnovljen. K temu je predvsem pripomogla dobra volja domačinov in njihove pridne roke

SUBID, NOVEMBRA 1971 - Izredno lep sončen dan je bil, ko smo prišli v Subid. Med zaselki Stubar, Baloh, Čenta in nižje ležečimi Kančeljerji so se pred nami razprostirale krpice skrbno obdelane zemlje, ves ostali svet pa je bil še v bujnem zelenju z že vidnimi znaki prezgodnje jeseni. Tu žive dobri in zavedni «Slovenji», ki resnično zaslužijo, da tudi njim posvetimo v današnji reportaži nekaj vrstic in prikazemo v besedi in sliki njihovo trdo življenje.

Ljudje se ne morejo seveda tudi tukaj, kot v ostalih predelih Beneške Slovenije, preživljati izključno s kmetijstvom, ki ni rentabilno in zato hodijo iskat po svetu boljše kruha. Nekateri so dobili zaposlitev tudi v okolici Vidma in Manzana, vsaj eden ali dva po družini sta v inozemstvu in prihajajo domov le na počitnice. Nekateri hiše so seveda zato več ali manj v razpadajočem stanju, druge so pa skrbno vzdrževane in okna polna cvetličnih lončkov, ki jih pridno zalivajo žuljave roke subidskih žena in deklet.

To težko ekonomsko stanje bi mogla morda rešiti živinoreja, saj so tukaj krasne senožeti, ki pa ostajajo, na žalost, nepokošene, ker rede vedno manj glav živine. Pred vojno je bilo drugače. Domača mlekarja je takrat predelala vsak dan več kot deset kvintalov mleka; danes pa komaj par sto litrov, čeprav ga semkaj vozijo tudi iz Prosnida (tipanski komun), ker so tamkajšnja mlekarja že pred leti ukiniteli.

Tudi tisto malo glav živine ne daje prirastka. «Use krave so jalove» so nam povedali domačini. Ker ni domačega ve-

terinarja, da bi izvrševal umetno oplojevanje, kajti tudi nobenega junca ni v vsej okolici, veterinarja kličejo le v skrajni sili iz Humina, kar seveda stane in zato številne krave hirajo in tudi množe se ne.

Vse kaže, da bodo v kratkem morali tudi v Subidu za-

preti mlekarjo, saj tudi vzdrževanje mlekarja ni poceni. In pomislimo, koliko sočnega sena je po vsej okolici, s katerim bi lahko redili še več živine kot pred vojno, ker so danes v prodaji tudi dodatki h krmi za boljšo rejo.

Zgradili bi lahko tudi zadržni hlev ali vsaj popravili

staje na hribu Nagrad, to je tik za vasjo, kamor so včasih v poletnem času pošiljali živino na pašo. Dežela oziroma deželna ustanova ERSA, naj bi proučila tudi ta problem v tem kottiču naše zapuščene dežele in dala konkretno pomoč, da bi zopet vzcvetela ta panoga.

Tudi pozimi le curek vode

Dolgo, že predolgo, čakajo v Subidu in vseh okoliških zaselkih, da bi jim ojačili vodovod. Okoli vasi je vse polno izvirov, a vodovod ne daje vode. «Še pozimi komaj curlja», so tožili ljudje.

Ko smo se mudili v vasi, smo videli stopati v vrsti ena za drugo žene s «povjerki» prek ramen, ki so se vračale od izviralov s kanglami sveže vode. Kolikokrat so morale iti te žene do studenca v najhujši vročini, pod žgočim soncem, smo si mislili, ko smo jih opazovali s kakšnim naporom so se vzpenjale navkreber. In če bi redili še več živine? Tudi ta, kot ljudje, bi bila gotovo dostikrat žejna, kajti ljudi ni dosti pri hiši in tisti, ki so, morajo opravljati težko delo na polju in nimajo časa in niti moči, da bi ob zatonu dneva ali pred sončnim vzhodom hodili še po vodo.

Gostilničar je nemo odprl pipo, a iz nje ni pricurljala niti kapljica. Pokazal je s prstom na kopico kozarcev, ki jih je moral prati v posodi, namesto pod tekočo vodo.

Kdo je kriv temu stanju? Narava prav gotovo ne! Vode je dovolj, le napeljati bi jo bilo treba do hiš, oziroma oja-

čiti že obstoječi vodovod ali napraviti novega. Komun, po pripovedovanju domačinov, si na vseh koncih in krajih prizadeva, da bi dobili kakšno podporo prav za ojačenje vo-

dovoda v Subidu, ki daje vodo tudi drugim vasem, a vse zaman. Vsi samo obljublajo, a obljube niso še nikoli in ne bodo odžejale ljudi in ne napojile živine.

Pogovor s Severinom Gujonom - Menočem

Ko smo sedeli ob oranžadi, ki so nam jo postregli v kozarcih, zaznamovanimi z rdečimi srčki znane «Radenske», se nam je pridružil tudi zgovorni Severino Gujon - Menoč po domače. Povedal nam je, da je bil zaposlen dosti let v inozemstvu, a se je naveličal tujine in danes živi v Subidu. «Ker sem šparovan človek, ne zapravjam denarja, ki sam ga težko parslužiu, sam si postrojil hišo, ki so mi jo med vojsko zažgali Todeski an fašisti. Šu sam u partizane, biu sam u brigadi Osoppo, ki je operala tle u naših krajih. Do biu sam tud odlikovanje «Cro-

ce di guerra al valor partigiano». Kar je končala vojska, sam muoral iti kot skuazej usi naši ljudje po svetu. Na srečo sam ušafu potlé djelo dou u Uidne par diti Zoratto (arredamenti navali e frigoriferi). Ta dita je velika, djela tud za estero. Usak dan naredim 60 km. poti z motočikletu», nam je povedal Gujon. «Poljete še gre, a u zimi an kar je dež an snjeh, to je tarda pot. A mi smo temprani, zdravi an pouni dobre voje an nardimo use za familjo an naše otroke» je zaključil svoj pogovor simpatični Severino.

Kaj je povedal

Serafino Scubla - Princip

«Muoram povjedati, da tud mene je slano koštala ta zadnja uojska. Todeski so mi zažgali hišo an prej so mi use pokradli kar je bluo urjednega. Zažgali so mi starega oča an oča moje žene. Oba sta bla stara. Tud teto so tjeli urejči u ogenj, a ker je bla močna an se je branila, so jo kar na cjesti ustrelil. Cjerku so miniral z 80 kvintali tritola an jo pognali u luft s Kristusom an sv. Marijo. Tuo je bluo 29. septemberja 1944. ljeta».

kilometrov peš. Donas dobivam za use tuo 36.000 penziona na mjesac an se preživjam s tjem takuo ku muorem».

Vojne strahote

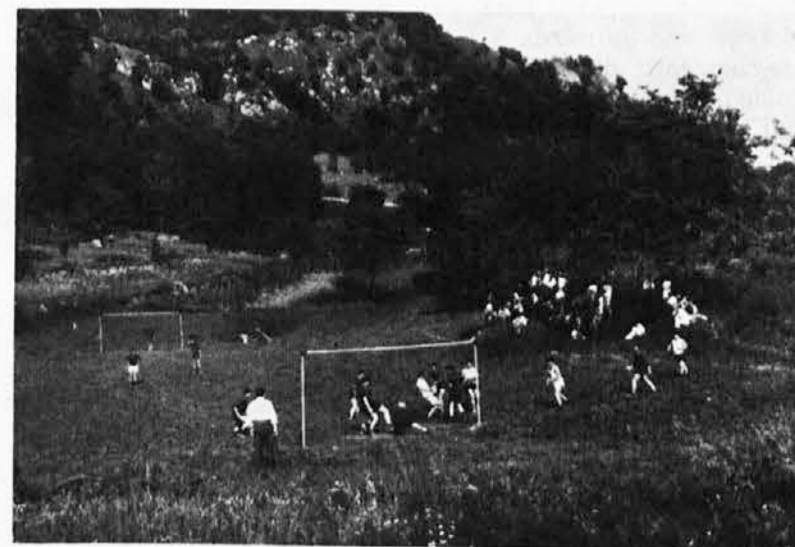
Serafino Scubla je skoraj s solzami nadaljeval pripovedovati o vojnih strahotah, ki so jih doživeli ljudje v Subidu med vojno. Vas so Nemci zažgali kar dvakrat, prvič 29. julija, drugič pa točno en mesec kasneje. Bilo je pet mrtvih

Ko smo ga vprašali, če je dobil kaj vojne odškodnine, nam je Scubla povedal, da je dosegel le 127.000 lir, denar, ki ni zadostoval niti za pokriti hišo. Za starega očeta so mu dali 20 tisoč lir in še to deset let kasneje.

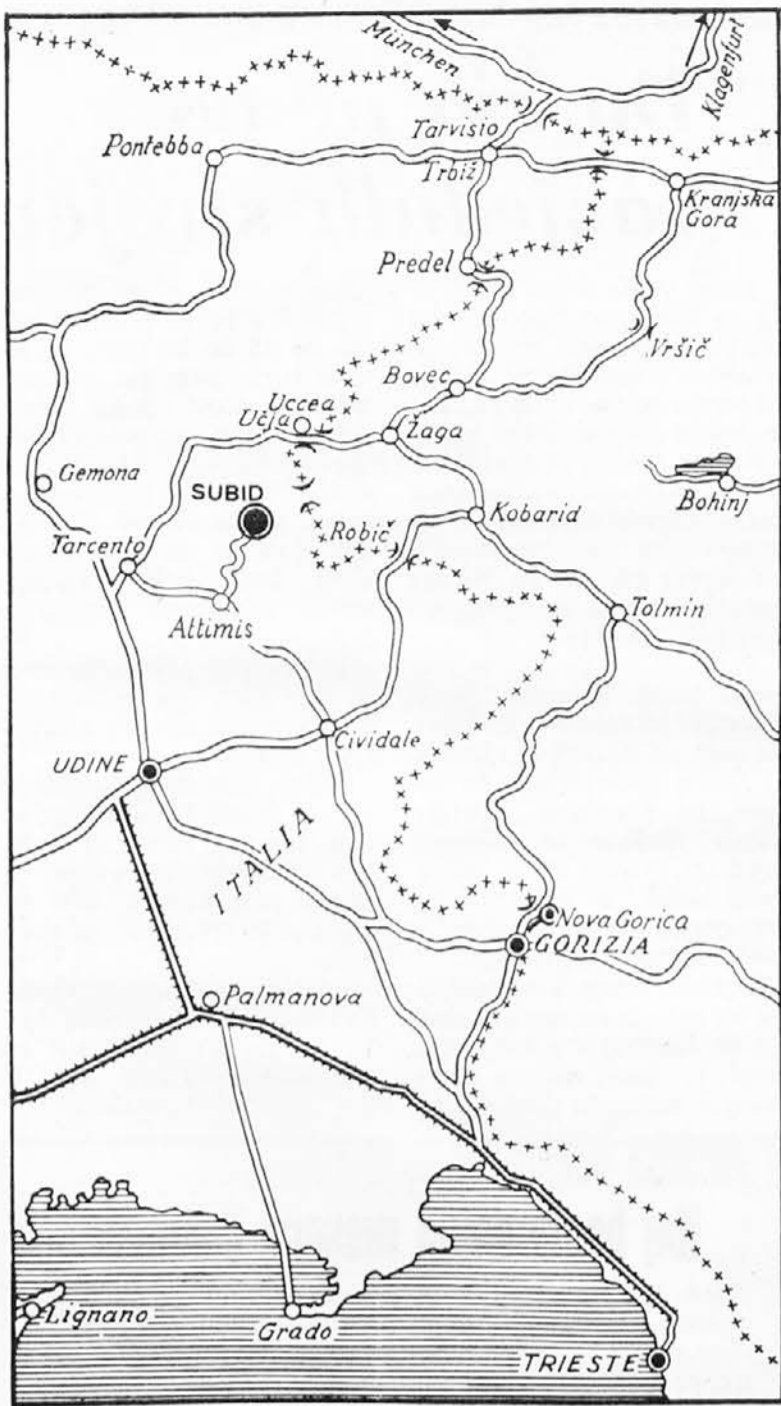
Brez

«gospoda»,

Ko je Subid štel več prebivalcev, leta 1951 jih je imel skupno z zaselki 515, je bila tu samostojna župnija. Danes tega ni več. Mašo hodi brat ob nedeljah in praznikih

Na zgornji sliki športno igrišče v Subidu, ki so si ga domačini zgradili brez katere koli podpore, z lastnimi silami. Na spodnji sliki pa je nogometna ekipa s predsednikom in trenerjem

Spomenik padlim v prvi svetovni vojni

Pred odhodom smo se ustavili pred cerkvijo, kjer je spomenik padlim iz prve svetovne vojne. Na njem je tako-le zapisano:

Ai prodi caduti di Subit Berra Luigi Cancellier Valentino Cagnaz Giuseppe di Antonio Cagnaz Angelo di Antonio Cagnaz Giuseppe di Valentino Cagnaz Luigi di Valentino D'Anzul Pietro di Valentino D'Anzul Pietro di Valentino D'Anzul Valentino fu Giuseppe Tomasino Giovanni	Scubla Luigi Gujon Valentino di Giuseppe Gujon Angelo fu Valentino Gujon Giovanni fu Valentino Gujon Pietro di Luigi Gujon Giuseppe di Antonio Gujon Giuseppe fu Antonio Peterchiutto Giovanni di Valentino Peterchiutto Giuseppe di Angelo Ursich Giuseppe

Dal 1915 - 1918

Pred leti je ahtenski komunalniki razšli po svetu in je vse ostalo na mrtvi točki. Naj bi to vprašanje postalo aktualno, saj tudi teh ne smemo pozabiti.

Protesti proti vojaškim služnostim

Tudi katoliški sindikati so se zadnje čase odločno uprli vojaškim služnostim, ki v naši pokrajini izredno ovirajo gospodarski napredek, z njim pa seveda tudi socialno izboljšanje našega področja. Tako so nove vojaške služnosti zelo otežile položaj v Rekluzu. Zato je pokrajinski odbor na svoji zadnji seji sklenil opozoriti pristojne oblasti o vojaških služnostih, ki so na področju Furlanije zavzele takšen obseg, da so začele resno ogroziti gospodarsko življenje v naših krajih in pripeljale do napetosti med vojaškimi in civilnimi oblastmi. V tem smislu so katoliški sindikati sprejeli resolucijo, v kateri zahtevajo od furlanskih poslancev in deželnih predstavnikov, naj postanejo tolmači volje svojih volivcev, da naj enkrat za vselej zaščitijo ekonomske koristi pokrajine in storijo nujne korake pri oblasteh in vojaških poveljstvih, da je potrebna nova in moderna revizija vojaških služnosti

na našem področju, kajti tudi to dejstvo v nekem smislu pogojuje ekonomsko zaostalost naših krajev, ekonomsko emigracijo in vse ostale posledice, ki izhajajo iz tega.

Zato tudi ta sindikat poziva, naj Furlani ustvarijo enotno fronto, ne glede na politično pripadnost, naj upoštevajo njihovo voljo in željo, da bi se pod plaščem domovinske obrambe ne zaviralo z vojaškimi služnostmi ekonomskega in socialnega napredka naše pokrajine in našega področja, pod katerega sodi tudi Beneška Slovenija.

Vsem naročnikom

Naročniki bodo v teh dneh prejeli položnico, s katero bodo lahko poravnali naročnino za leto 1971-72.

Tisti, ki so naročnino že poravnali, naj ne upoštevajo položnice; zaradi preobilnega dela nam ni bilo mogoče ločiti iz seznama one, ki so že poravnali naročnino in zato smo položnico poslali vsem brez izjeme. Torej je jasno, da je poziv namenjen samo tistim, ki do danes niso še ničesar nakazali.

Ob tej priliki sporočamo tudi, da se je cena «MATAJURJA» povišala od 80 na 100 lir. To smo bili primorani storiti zaradi občutne podražitve tiska in papirja. Vse naročnike torej prosimo, naj to spremembo upoštevajo in prevzamejo nase še to malenkostno žrtev.

Upamo, da se bodo vsi odzvali in tako izpričali razumevanje za to potrebo in zvestobo do našega glasila in celo več, da nam privedejo še nove naročnike. Odslej je naročnina na «MATAJUR» sledeča:

Celoletna	1800 Lir
Polletna	900 Lir
Inozemstvo:	
Celoletna	2500 Lir
Polletna	1300 Lir

Agli abbonati

Ci permettiamo avvertire i nostri cari abbonati che in questi giorni rimetteremo il modulo di conto corrente postale per il rinnovo dell'abbonamento.

Pacifico che tale modulo non serve a chi ha ormai regolarmente versato la quota. Sollecitiamo invece cortesemente coloro che non lo avessero fatto a mettersi in regola con la nostra Amministrazione.

Cogliamo occasione per informare che, a causa dell'aumento sensibile della carta e della stampa, il prezzo del giornale è stato portato da lire 80 a 100. Riteniamo che i nostri lettori terranno conto delle ragioni che ci hanno indotti all'aumento e che, per amore e l'attaccamento vivo che nutrono verso questo organo di difesa dei diritti della minoranza linguistica slovena del Friuli, non solo accetteranno questo piccolo sacrificio, ma, ne siamo certi, si adopereranno senz'altro per procurarci nuovi abbonati e nuovi amici.

Pertanto la nuova quota annuale è fissata in lire 1800 estero (2500) e quella semestrale in lire 900 (estero 1.300).

Pogled na dolino Maline, nad katero leži Subid. V ospredju je vas Ahten in furlanska ravnina

župnik iz Porčinja, ki dobro pozna jezik domačinov, a noče z njimi govoriti niti v spovednici po domače.

Gotovi krogi menijo, da bodo morda na ta način iztrebili

slovenski jezik, a se izredno moti o. Raste nova generacija in ta ve kaj ji pritiče. Pogreše so nove korenine, nov rod, in to prav v Subidu, ki neustrašno terja svoje pravice.

Dvanajst osnovnošolskih otrok

V Subidu, čeprav se je izselilo že dosti družin, je v pri merjavji z drugimi vasi, še kar precej otrok: dvanajst, ki obiskujejo osnovno šolo v domači vasi in jih poučuje učiteljica, doma iz Maline, šest pa jih obiskuje nižjo srednjo šolo v Nemah (Nimis); nekateri obiskujejo tudi višje srednje šole v Vidmu. Otroškega vrtca niso nikdar imeli.

teljica, doma iz Maline, šest pa jih obiskuje nižjo srednjo šolo v Nemah (Nimis); nekateri obiskujejo tudi višje srednje šole v Vidmu. Otroškega vrtca niso nikdar imeli.

Neuresničljiva želja

Okoli Subida je precej sadnega drevja, posebno češenj je dosti, ki jih pa ne morejo spraviti v denar ali pa bi dobili zanje premalo. Obiranje češenj je namreč zamudno delo in bi si ne vrgli ven «zornade». Mnogi hodijo v obmejne kraje v Sloveniji in vidijo, da njihovi sosedi svobodno kuhajo žganje in ga tudi prodajajo. «Kaj ne morete vi nič napraviti, da bi bluo takou tud par nas?», nas je vprašal eden navzočih.

zakon, ki prepoveduje privatno žganjekuho.

Res je, da bi bili kmetje, ki se vrnejo prepoteni iz senožeti ali z dela na polju, potrebni požirka močne pijače, ki bi jim poživila kri, a tega morajo, če ga hočejo popiti, kupiti v gostilni ali trgovini in ga drago plačati in zato je marsikomu nedosegljivo to «zdravilo».

Češenj zato ne obirajo, puščajo jih škorcem in drugim ptičem, da se slaste z njimi, saj njihova želja, da bi kuhali češnjevo žganje, ne bo nikoli izpolnjena.

Na žalost v Beneški Sloveniji in niti drugje po Italiji, tega nikdar ne bo, ker obstoja

«PAN E VIN»

E' recentemente uscito il primo numero di «Pan e vin» rivista culturale delle Arti Grafiche G. Fulvio di Udine, diretta da Gianfranco Ellero. La pubblicazione, edita da Giovanni Aviani per scopi pubblicitari, si presenta in veste molto elegante ed è ricca di splendide fotografie scattate dallo spilimberghese Gianni Borghesan.

Il sommario del primo numero comprende un editoriale del Direttore sulla «nuova friulanità», un elzeviro di Luciano Morandini sui quattro vangeli tradotti dal greco in friulano, un articolo di Tarcisio Petracco che perora la causa dell'Università friulana, un saggio intitolato: Dimensioni spazio-temporali del Patriarcato di Aquileia», dovuto alla penna di Gian Carlo Menis e, infine, «Joska la rossa», il racconto con il quale Carlo Sgorlon ha conquistato il secondo posto al Premio Teramo 1971.

Un'ultima nota va dedicata alla testata. «Pan e vin» è la cerimonia popolare epifanica che si svolge intorno al fuoco del pignarul. I presenti traggono auspici per il nuovo anno osservando la direzione del fumo e cantano antiche canzoni propiziatorie, un verso delle quali recita:

pan e vin, pan e vin, la gracie di Dio 'e gioldarin»

Pred kratkim je izšla prva številka kulturne revije z naslovom «Pan e vin» (Kruh in vino) v založbi Arti Grafiche G. Fulvio v Vidmu, ki jo je uredil prof. Gianfranco Ellero. Revija, ki jo izdaja Giovanni Aviani v publicitarne namene, se predstavlja v zelo elegantni obliki in je bogata krasnih fotografij, ki jih je posnel Gianni Borghesan iz Spilimberga.

Ta prva številka prinaša uvod urednika «Nuova friulanità», elzevir Luciana Morandini o štirih evangelijskih prevedenih iz grščine v furlanščino, članek Tarcisia Petracca, ki zagovarja nujnost

furlanske univerze, članek z naslovom «Dimensioni spazio-temporali del Patriarcato di Aquileia» Gian Carla Menisa, in «Joska la rossa», pripovedniško delo, s katerim je Carlo Sgorlon dobil drugo mesto pri nagradi «Teramo 1971».

Naj ob zaključku pojasnimo še pomen naslova revija «Pan e vin». To je slovesen ljudski obred na dan svetih Treh kraljev (6. januarja) ob kresu (pignarul furlansko). Vsi navzoči ob ognju prerokujejo novo leto, medtem ko opazujejo kam se nagiba dim in pojejo priložnostne pesmi, med katerimi so tudi verzi: «Pan e vin, pan e vin, la gracie di Dio 'e gioldarin» (Kruh in vino, kruh in vino in božji dar uživali bomo).

Božična pesem siromakova

(Anton Aškerc)

V palači svetli nisi rojen bil, zaplakal prvič si v pastirski koči; in v zlato zibel položila ni te mati tvoja revna v hladni noči.

Od Betlehema je trpljenja pot do Golgate se vila tvoja kruta, uboštva, borbe, mučenikstva pot z bodečim trnjem, kamenjem posuta.

Le kdor občutil sam je kdaj gorje, trpin mu, brat njegov, v srce se smili; in v kočah, ne v palačah še vsekdar človekoljubi so se porodili.

E' vietato fotografare - prepovedano slikati, opozarjajo številne table po vseh vaseh Beneške Slovenije, kajti vse to področje je podvrženo vojaškim služnostim. Malo upanja torej, da se pri nas razvije gospodarstvo in turizem

Sprehod skozi slovensko književnost

JANEZ MENCINGER

Janez Mencinger se je rodil 1838. leta na Brodu v Bohinjski dolini. Njegov oče je bil kmet. Po maturi 1857. leta je na Dunaju najprej študiral klasično filologijo, nato pa pravo, ki ga je končal v Gradcu. Kot odvetniški pripravnik je od 1862 do 1871 služboval v Brežicah pri dr. Jakobu Razlagu, živel nato kot samostojen odvetnik v Kranju, od leta 1882 dalje pa trideset let v Krškem, kjer je umrl 1912. leta.

Mencingerjevo pisateljsko obdobje obsega razdobje kakih štirideset let. V tem času je izdal osem povesti, dva romana in tri kritično satirične spise.

Njegovi začetni spisi v Slovenskem Glasniku razodevajo dobro opazovanje življenja in so že pred Jurčičevim Sosedovim surišom krepki nastavki realističnega pisanja v slovenski književnosti: Jerica (1859), Zlato pa sir (1860), še posebej Vetrogončič (1860), ki že zgodaj obravnava življenje meščanstva.

Po presledku petnajstih let se je Mencinger, ki je medtem preučeval gospodarstva vprašanja ter globlje spoznaval kmečko življenje in podezelsko meščanstvo, ponovno oglašil kot pripovednik v reviji Ljubljanski zvon.

Leta 1881. je v Ljubljanskem zvonu priobčil svojo zadnjo povest Mešana gospoda, v kateri je podal podobo iz vsakdanjega življenja sodobnega podezelskega malomeščanstva.

Kot svojevrsten prerok in mislec je hotel Mencinger poseči v sodobno dogajanje, zlasti pa v družbeno okolje na Slovenskem z »bajko za starce«, ki je pod naslovom Abadon izšla v Ljubljanskem zvonu leta 1893. V tem delu Mencinger v slovenskem življenju dobro razpozna uveljavljanje novih družbenih sil, ki iščejo izhoda iz družbene stiske v socializmu.

Podobno miselnost izžarevajo Mencingerjevi spomini Moja hoja na Triglav (1897) ki hoče v obliki potopisa simbolično prikazati pisateljevo pot skozi vrvež časa, izraziti njegov odpor proti novi literarni struji, naturalizmu in podati pisateljevo idealistično, optimistično po dobo človeštva. Ogródje dela je dvodnevna hoja na Tri-

glav, pisateljeva osnovna misel pa je prikazati svoja spoznanja o dobrih in slabih straneh ljudskega življenja v domačem Bohinju in v vsej slovenski domovini.

Kot pristaš mladostovske kulturnopolitične smeri je Mencinger nastopil proti duhovnemu in estetskemu dogmatizmu Antona Mahničarja v satiričnem govoru Vodnikov Vršac, potlej pa še nekaj (Ljubljanski zvon, 1885).

Pesnikovanje Koseskega je Mencinger osmešil s travestijo Prešernove romance Neiztrohnjeno srce, ki jo je pretil v koseščino. Proti kme-

tavzarskemu pripovedništvu Antona Kodra in njegovih vrstnikov je z iedko kavzar in Ušperna (Ljubljanski zvon, 1883) duhovito posnel Kodrov način pisanja in kani-balščino njegovih kmečkih povesti.

Mencingerjevo pisateljsko delo ne nosi pečata čistega pripovedništva, marveč je slej ko prej izraz misleca, ki hoče v umetno zgrajenih stavkih in s spretno besedno igro preprosto in šaljivo kramljati o različnih življenjskih in družbenih vprašanjih. Pri Mencingerju opa-

zimo skrb za lep, pravilen knjižni jezik, ljubezen do rodne bohinjske zemlje, skrb za napredek ljudstva, idealistični odpor proti ozkosrčni konservativnosti, privrženost ideji jugoslovanskega bratstva in odpor proti fevdalcem.

Pomembnost njegovega dela in imena za slovensko književnost pa vsekakor še bolj poudarja dejstvo, da je Mencinger našel svoje mesto tudi v veliki seriji zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev, saj je vnjej izšlo njegovo zbrano delo v štirih obsežnih zvezkih.

Bevkove mladinske povesti prevedene tudi v nemščino in ruščino

Bevkova mladinska povest »Tonček«, to je zgodba o goriškem paglavcu - šolarju v času fašizma, je doseglja poleg številnih izvirnih izdaj tudi veliko prevodov v tuje jezike in sedaj je izšla tudi v nemškem jeziku. »Tonček«, vedno pripravljen za kakršnokoli pobalinstvo in uporno dejanje, je živel v slovensko-italijanskem mestu. Njegove zgodbe in dejanja so izhajala iz jezikovne neenakopravnosti, pod katero so živeli slovenski prebivalci. Ta povest vzbuja razumevanje na vse tlačenarode.

Del povesti »Tonček« je pred leti prinesel v podlistku tudi Matajur in zato se je danes morda že odrasla

mladina prav gotovo še spominja in jo bo ob spominu nanjo verjetno še enkrat prečitala, saj je knjiga v prodaji v vsaki slovenski knjigarni.

»Literaturnaja Rossija« pa poroča, da je pred kratkim izšel pri moskovski založbi izbor Bevkovih povesti in so jo natiskali v nakladi 30 tisoč izvodov.

Nove carinske olajšave za maloobmejni promet

S prvim decembrom so stopile v veljavo carinske olajšave za maloobmejni promet s propustnicami, katere je sklenila italijansko-jugoslovanska mešana komisija na svojem 17. zasedanju. Novi pravilnik lahko tako strnimo:

Mesečni prenos valute: največ 10 tisoč lir, odnosno 20 tisoč dinarjev.

Seznam živil (petnajst-dnevno): 12 kg zelenjave, 1 kg svežega mesa, 1 kg suhega ali prekajenega mesa, 2 kg sira, 4 litre vina, 15 jajc. Izključena so naslednja živila: kava, sladkor, surovo maslo, likerji in žgane pijače.

Poleg tega je moč v okviru maloobmejnega prometa uvažati, oziroma prinesiti s seboj, še cvetje, okrasne rastline in mah, obrtniške izdelke, predmete za domačo uporabo, kmetijsko orodje, konfekcijo in drobnarije ter druge blago za osebno uporabo. To je hkrati tudi edina prava novost v okviru maloobmejnega prometa.

Skupna vrednost živil in predmetov ter drugega blaga, ki je vključeno na seznamu, lahko doseže vrednost 10 tisoč lir za prebivalce obeh obmejnih področij z navadno prepustnico, ter 7.500 lir za tiste, ki zaradi dela ali drugih razlogov lahko gredo čez mejo vsak dan.

Vas Sovodnje v istoimenski dolini pod Matajurjem

France Bevk

Kaplan Martin Čedermac

29

Bilo je že konec poletja. Tiha in prijazna, brez viharjev in neviht je bila nastopila jesen. Niti najmanjši oblček ni kazil modrine neba; sonce je svetlo sijalo, dasi je iz dneva v dan slabela njegova toplota. Listje je polagoma rjavelo, gozdovi in obronki so od dne do dne bolj spreminjali barve. Bregovi Mije in Matajurja so postali nekam sirotni in goli. Nizko grmičje, ki je raslo ob skalah, se je barvalo krvavordeče, bilo je videti, kakor da na rončih gorijah nevidni plameni. Noči so bile temne, hladne; kadar ni bilo vetra, mrtvaško tihe. Kdaj pa kdaj so se v mraku oglasile le lisice, ali pa je tihoto pretrgal klic sove.

Kaplan Čedermac je sedel v izbi in strmel v porumele liste duhovniške kronike. Po obrazu so se mu igrali sončni žarki, ki so prodirali skozi porjavelo listje trte pred hišo. Tiste čase je le po najnujnih opravkih odhajal z doma. Izmučilo ga je bilo duševno in telesno, želel si je počitka. Vendar mu doma še nikoli ni bilo tako pusto in samotno. Katina je bila slej ko prej zakrknjena; kazala je užaljen, negiben obraz kot soha. Saj nikoli nista bila gostih besed, a ta trdi molč, ki mu je spreminjal dom v mrtvašnico, je Čedermaca vendar žalil in jezil. Včasih se ji je napeto zagledal v obraz. Ali umira od ljubezni, ali ne more pozabiti njegovega trdega nastopa? Katina je bila zaprta, vsa

zagrjnena; niti najmanjše špranje, skozi katero bi ji pogledal v dušo.

Podnevi je najrajši s kako knjigo v roki posedal v jesenskem soncu za hišo. Saj ni bral, knjigo je le iz navade jemal s seboj, zaprto je držal na kolenu. Misli so mu brez prestanka snovale, zapleten je bil vanje ko v pajčevino. Burni razgovor s prefektom se mu je vtisnil za vse življenje. Besede, misli, vtisi so mu bili spocetka nejasni, motni kot zblojena voda. Le počasi so se mu vedrili, se urejali, da jih je lahko pregledal kot pokrajino z višine. Dogodek, ki ga je v duhu venomer obnavljal in se grizel: tako bi bil moral reči, tako odgovoriti... Zakaj mu ni omenil podkupovanje? Zdelo se mu je, da se mu šele zdaj porajajo pametne besede, ostre kot udarci brušene sekire. Kakor da bi bil od njih odvisen uspeh in bi bil z njimi lahko preprečil nekaj, kar še morda ni dalo več preprečiti.

In vendar mu ni bilo žal tistega razgovora. Prej je bil naiven starič, ki je otroško verjel v človeško pravico, a zdaj se je nenadoma znašel pred prepadom. Ljubša mu je bila bridka jasnost kot mrak, v katerem strašijo nerazločne sence. Kako različni občutki so ga takrat obhajali, cela zmeda, a se jim ni utegnil vdajati; zdaj so se mu znova porajali. Razgrnil jih je pred seboj kot knjigo podob in podoživljal njihovo grenkobo.

Ne, zaradi tistih besed, ki jih je bil rekel Katini, se ni več mučil, le z nasmeškom je mislil nanje. Ni ga plašila groznja, misel nanjo je potisnil v ozadje, le kdaj pa kdaj mu je vstala iz spodnje zavesti. Toda kadarkoli je z vrta za hišo pogledal čez obronke in na dolino pod seboj, so se

KORISTNI NASVETI ZA KMETE

Da rja ne bo razjedala strojev

Kakor vsaka druga stvar, tako so tudi stroji izpostavljeni raznim škodljivim vplivom in okvaram. Največja nevarnost za stroje je rja, ki jih razjeda in krajša njihovo dobo trpežnosti ter tako pomaga k dobremu zaslužku mehničnim delavnicam in trgovinam z domačimi deli, kmetovalcu pa jemlje od itak že borega zaslužka, ki mu ga odmerjajo današnje razmere.

Proti rji na strojih se moramo boriti. Kakorkoli je le mogoče, jih moramo varovati, da nam jih ne prične razjedati. Samo shranjevanje na suhem in pokritem prostoru stroja nikakor ne obvaruje pred rjo. Zračna vlaga, odkrušena barva in drugi vplivi omogočijo, da se v železo in jeklo prične zajedati rja.

Ogródje stroja, ki neposredno ne dela in ne pride z zemljo ali rastlino v dotik, bomo pred rjo zavarovali, če bomo gole in zarjavele dele najprej

dobro očistili, navrh pa preplekali z barvami, ki vežejo rjo. Po 15 do 20 urah, ko se je ta barva posušila, ji damo navrh še plast oljnate barve.

Bolj kakor ogródje stroja so rji izpostavljeni oni deli stroja, ki delajo predvsem v zemlji ali na vlažnih tleh. Te dele tudi ni mogoče prepleksati tako, kakor ogródje stroja. Vendar so tudi za te dele pripravki proti rjanju. Po vsaki rabi, ko postavimo stroj za dalj časa »na počivanje«, ga lahko prepleksamo z ustreznim pripravkom.

Najbolj navaden pripravek je apnen mlek. Tudi mineralno olje (motorno olje itd.) je dobro. Najboljši pripravek je vendar mešanica iz štirih delov loja, štirih delov olja, dveh delov svinčevega belila in enega dela splaknjene krede. Za drobne in fine gladke dele (n. pr. pri snopovezniku) pa jembemo korozijska olja, ki jim primešamo parafina.

Za naše delo

Kaj bomo delali meseca januarja

NA POLJU gnojimo in orjemo njive ter jih pripravljamo za setev. Kjer je potrebno, posipamo z apnom, ki je zelo važno za kisle zemlje. Apno ugodno vpliva na razvoj rastlin, posebno stročnic. Trosimo ga najmanj 6stotovnahektar. Zdaj, ko ni na polju drugega dela, popravljamo poti, čistimo jarke in gradimo, kjer je potrebno. Priden in vesten gospodar tudi tak mesec, kakor je januar, najde povsod dovolj dela na tako težavni zemlji, kakor je naša.

NA TRAVNIKU branamo in gnojimo zlasti z mešanecem, rajši kakor s hlevskim gnojem samim. Če tega nimamo, uporabljamo umetna gnojila.

V VINOGRADU je ta mesec dovolj dela. Trte okopavamo, stare izkopavamo, kopljemo za nove nasade, obrezujemo, pripravljamo in impregniramo kole in kar je še podobnega dela. Čim prej vse to opravimo, tem bolje bo za nas. Vinograd mora biti pognojen. Za to uporabljamo hlevski gnoj, kateremu dodajamo umetna gnojila, zlasti superfosfat.

V SADOVNJAKU kopljemo jame za nove nasade.

Podkopavamo gnojila, ki se počasi razkrajajo, kakor na primer hlevski gnoj, superfosfat, kalcijev cianamid itd. Če ni hudega mraza, obrezujemo jabolane in hruške. Strgamo debla, da odstranimo skorjo, ki je polna jajčec in raznih škodljivcev. Skorjo zažgemo, deblo pa namažemo z 10 do 20 odstotno brozgo železne galice in apna. Obrezujemo suhe veje, nagnite dele debel čistimo in namažemo s katranom. Breskve moramo brezpogojno poškropiti s 4 do 5 odstotno raztopino modre galice.

V KLETI pretakamo vino, če ga še nismo, toda samo ob lepem in suhem vremenu. Sode dolivamo. Klet zračimo, da se toplota v njej drži vedno takole okoli 7 stopinj Celzija.

V HLEVU moramo zlasti skrbeti za zdravje živine. Svež zrak je za to nujno potreben. Najprimernejša hlevska toplota za krave in prašiče, za teleta in pujske je 15 do 18 stopinj. Zapičimo si, da v premrzlih hlevih živina porabi več krme za pridobivanje in ohranjanje telesne toplote. Privoščimo živini tudi dovolj svetlobe.

mu vlažno, a obenem ježno zasvetile oči. Obsojeni na smrt? Bilo mu je bridko, tako bridko, da se nič na svetu ni dalo primerjati s to bridkostjo. Še nikoli ni občutil tako vroče ljubezni do te zemlje in do teh ljudi. Obogatila ga je s čustvom, ki ga prej ni poznal in ki bi ga ne bil menjal z nobeno sladkostjo. Pogled mu je šel v daljavo, duh mu je splaval daleč v preteklost. Kakor da je iz nje črpal tolažbo, so se mu zjasnile oči. Kdo si, ki si obsodil? Ali mar nimamo več toliko življenjskih sil, da bi to prenesli? Zagledal se je v rjavo prst pred seboj, v šop zelenega plevela in nagnil glavo...

Zaključki razmišljanja, ki jih je zadnje dni pestoval in negoval kot dete. Misel, ki ga je ves čas obletavala. Odpodil jo je zdaj pa zdaj, da bi si prihranil bridkost, že mu je zopet sedela na duši. Saj ga ni mučila ena sama bolečina, bilo jih je sto, ena hujska od druge. Cerkev te krivice ne more in ne sme potrditi. V to je moral verovati trdno kot v Boga. Kar je bilo izven tega, mu je vzbujalo grozo. A kakor je bila v nekaterih trenutkih njegova vera trdna, se mu je zdaj pa zdaj znova porajal grenek dvom, ki ga je begal že prve dni. Odganjal ga je in se trpil z očitki.

«Bog, moj Bog!».

In je bežal pred to mislijo, se zatekal k otroškim ničevostim, da bi se raztresel. Pregledoval je stare spise, stara pisma, zapiske in ničeve spomine, na katere je bil že pozabil... Danes je zadel na staro kroniko, ki je ležala v spodnjem predalu pisalne mize, založena s spisi. Ko je bil prišel v Vrsnik, jo je iztaknil v zakristiji. Pozneje mu je le še dvakrat ali trikrat zašla v roke.

- Notiziario dell'emigrazione -

Un saluto fraterno agli emigranti

E' il tempo del breve ritorno, della «respirata» d'aria di casa, ma anche delle riflessioni sul fatto «emigrazione» che continua a torturare queste nostre terre. Si ritorna nella Slavia Friulana e si ritrova ciò che si era lasciato: la stanchezza, l'amarezza, il desiderio forzato della fuga.

Perchè qualcosa di nuovo cresca, infatti, ci vuole la volontà di cambiare in base a idee chiare di sviluppo progressivo, ci vuole l'impegno capace di sconfiggere la sensazione che il «male» non può essere superato.

Ci vuole la riflessione sul come viene divisa e distribuita la ricchezza nazionale e regionale, il pensiero sul profitto privato che ingabbia ed ostacola lo sviluppo sociale della nostra economia. Sono pensieri da tenere ben fermi se vogliamo acquisire in maniera sempre maggiore la coscienza operativa della giustizia e della pace sociale da tante parti dichiarate e invocate.

L'emigrazione è, in questo senso, il segno della contraddizione da superare, qui da noi e altrove; al sud, per esempio. Contraddizione che resterà tale fino a quando l'uomo, la sua dignità e i suoi valori non diventeranno la direzione secondo la quale procedere, battendo ogni falsità e interessata pigrizia.

Noi non siamo di quelli che smettono di dire queste cose, o che le dimenticano in certe occasioni; sarebbe veramente deleterio, anche perchè il senso di queste festività natalizie non deve perdere il suo contenuto più profondo di richiamo — non certo superficiale — alla responsabilità morale e politica. Se lo facessimo saremmo anche noi, come tanti, dei burocrati della pace e della fraternità dalla durata ben misera e limitata, da consumare tutte e due in un paio di giorni.

Siamo diversi, e invitiamo, per ciò, tutti alla riflessione, a un pensiero di impegno; anche a nome di coloro — e sono tanti — che sono lontani da anni e non trovano i mezzi per tornare ad abbracciare i parenti, sperando, un giorno o l'altro, di rientrare per sempre.

L'augurio più fervido, dunque, di un rientro consapevole alle proprie case, senza dimenticare gli impegni umani che all'emigrante derivano; portare la propria voce ai Convegni che in questo periodo si terranno, come ogni anno, a Udine e a Cividale.

Nel capoluogo friulano il 28 dicembre si riuniranno a discutere i problemi gli emigranti friulani e le loro famiglie; a Cividale, il 6 gennaio del nuovo anno, si riuniranno gli emigranti sloveni delle Valli Natisone.

Solo casualmente i Convegni cadono in date diverse; tra gli emigranti, infatti, non ci sono distinzioni di nessun tipo: i problemi di uno sono gli identici problemi dell'altro; e identiche sono le speranze, l'azione e le prospettive per sconfiggere il nemico «emigrazione».

In questo spirito di fraternità il Matajur augura a tutti, sloveni e friulani, Buon Natale e Buon Anno.

Il problema dell'assistenza malattia

Pubblichiamo la fine del contributo inviatici da un gruppo di emigrati in Svizzera. Oggi molti mali possono essere efficacemente curati, ma ogni cura porta il peso di giorni di inattività del paziente, di spese varie; le tasse debbono essere ugualmente pagate e la Cassa malati non può colmare nella giusta misura la differenza fra entrate e uscite. L'emigrato quando uscirà dalla clinica avrà risolto il problema della malattia, ma si troverà di fronte a immediati sacrifici finanziari, che potrebbero farlo ricadere nella malattia da poco superata.

Ci sembra perciò più che giusto che questo problema, che tutti può e deve interessare, sia portato in discussione presso i consolati dai presidenti e dai consiglieri delle varie organizzazioni, per uno sforzo collettivo di continua assistenza e aiuto morale e materiale a coloro che cadono malati.

Noi la prima volta che siamo entrati in Svizzera abbiamo sostenuto la visita medica. E' una cosa che riteniamo giusta, ma d'altra parte siamo costretti a denunciare che non viene effettuata alcuna visita quando veniamo dimessi dalle case di cura oppure addirittura quando siamo costretti a ritornare in Italia. Malattia professionale o no, in alcuni casi il malato non può riprendere l'attività che aveva prima; che succede allora? Nessuno si cura di queste persone sfortunate, di trovare loro un lavoro adeguato alle loro capacità fisiche. E questo senza contare coloro che addirittura rimangono invalidi al lavoro e sono costretti a rientrare in Italia. Gli invalidi sono in una situazione ancora peggiore dei primi menzionati e la loro situazione è veramente drammatica.

Per noi emigrati non vi è solo il pensiero assillante del cottimo al quale siamo costretti a lavorare in fabbrica, ma è anche per alcuni di noi la preoccupante situazione familiare che siamo costretti a lasciare in Italia. Si sono verificati casi in cui familiari rimasti in patria hanno subito malattie rivelatesi a volte lunghe e costose, che non solo hanno fatto sfumare quei pochi risparmi che l'emigrante era riuscito a mettere insieme, ma addirittura l'hanno

caricato di debiti non indifferenti, ipotocandogli così diversi anni di emigrazione. Con i tempi che corrono, col pericolo di essere licenziati da un momento all'altro, la situazione non si presenta quindi rosea.

Ritornando alla riunione con il Console di Basilea e alle parole da lui dette «le frontiere sono ormai eliminate fra i vari paesi europei», vogliamo dire che anche noi siamo per l'abolizione delle frontiere, ma non per essere trasformati in emigranti in

cerca di pane da un paese all'altro. Noi, il nostro lavoro, lo vogliamo in patria, perchè lì abbiamo le nostre abitudini, i nostri costumi, le nostre famiglie; noi chiediamo alle nostre autorità governative non grandi parole sul boom economico, non una politica dei redditi, come oggi vanno propagandando, ma una reale e consistente riforma delle strutture di tutto lo stato italiano, affinché in un futuro non lontano ci sia consentito di tornare per sempre ai nostri paesi di origine.

Dal Lussemburgo

Alloggi incivili per emigrati italiani

Un nostro collaboratore ci invia questo servizio di denuncia delle condizioni in cui vivono un gruppo di lavoratori emigrati in Lussemburgo. E' evidente che il minimo che si può richiedere dalle nostre autorità in quel paese è che intervengano per mettere fine a questa situazione. Non v'è da dire che il problema di alloggi sufficienti e a prezzi ragionevoli rimane più che mai aperto nella grande maggioranza delle regioni di immigrazione e che sarà ancora necessaria una dura lotta perchè almeno le raccomandazioni della Commissione del MEC sull'alloggio per i lavoratori migranti vengano applicate.

«In occasione di una visita ad amici fatta a Città di Lussemburgo, abbiamo trovato una quarantina di nostri emigranti che abitano in una situazione inimmaginabile. Dopo dieci ore di lavoro giornaliero, essi sono costretti a ritirarsi nelle stanze, con letti uno sopra all'altro, senz'aria.

La domenica mattina, poi, vi sono corde dappertutto, dalle brande alla finestra, cariche di indumenti e biancheria che sta ad asciugare. Fuori piove e come posto di ritrovo vi è un cortile di quindici metri quadrati, dove gli emigrati giocano a carte, per passare il tempo, su sgabelli fatti alla meglio. Si aspetta — ci

hanno detto qualcuno — che venga il lunedì perchè il lavoro è l'unico svago, in quanto, malgrado la polvere del cantiere, si vede la pianura e la natura. Altrimenti — hanno aggiunto — se andiamo in città, ci si guarda con gli occhi storti e ci prendono per nordafricani.

In quella casa, per esempio, vi è un «buco» (lo si può chiamare solo così), alto un metro e novanta, con un letto di due metri per uno e cinquanta, in cui dormono due persone, il padre di 55 anni e il figlio di 18. Vi è pure una vecchia stufa, una tavola sconquassata, il letto fa da sedia, nessuna finestra».

Ore supplementari

Un'inchiesta orientata

Un istituto svizzero «d'opinione pubblica» ha eseguito, non si sa bene per conto di chi, un'inchiesta per sapere se i lavoratori salariati svizzeri si sentissero pronti a fare ore supplementari che permettano di allontanare dalla produzione un certo numero di lavoratori stranieri. Già ci furono altri esempi.

Questa volta sono stati interrogati 749 operai e impiegati svizzeri, scelti nelle varie regioni dello stato. Manco a dirlo, una forte percentuale (47%) degli interrogati si è dichiarato disposto a fare ore supplementari pur di diminuire il numero degli stranieri: 11% degli interrogati voleva però che per questo lavoro straordinario fosse corrisposto un aumento del 25% della retribuzione. Il 28% degli interrogati si è invece dichiarato contrario a qualsiasi aumento delle ore lavorative.

Non ci sembra necessario sottolineare il netto contrasto che portano inchieste di questo genere: l'attacco al padronato svizzero al livello di vita e di tempi di lavoro nelle fabbriche si sta ormai svolgendo in piena regola, avendo preso il via dalla campagna xenofoba anti-straniera. Inchieste come queste servono a far credere alla gente che oramai tutti sono d'accordo di lavorare di più «per salvare la patria dagli stranieri». E allora la resistenza degli operai si trova smussata e i progetti padronali possono trionfare.

Perchè deve interessare la politica italiana anche agli emigranti

La situazione economica in Italia continua a peggiorare. E' una constatazione che lavoratori, anche quelli all'estero che continuano a tenersi a contatto con la loro patria, possono fare senza eccessivo sforzo. Continua a peggiorare per i lavoratori dell'industria, per gli edili, per i ferrovieri, i tessili, gli elettricisti, per i contadini, in una parola in tutti i rami dell'occupazione.

E l'emigrazione all'estero tende ad aumentare. La Germania annuncia di aver disponibili alcune centinaia di migliaia di posti di lavoro ed è probabilmente in questa direzione che dovranno espatriare entro i primi mesi dell'anno prossimo altre decine e decine di migliaia di lavoratori.

E, se le cose dovessero continuare ad andar di male in peggio, non è da escludere una ripresa dell'espatrio verso i paesi transoceanici, verso l'America del Sud e l'Australia in particolare. Già si sente, da parte di qualche «bene informato», ventilare questa possibilità.

E' ovvio quindi che i lavoratori all'estero non possono rimanere indifferenti di fronte a quello che avviene nel loro paese ed è quindi comprensibile che anche da parte loro si tenti di intervenire nelle questioni che riguardano il loro paese, nel campo economico, politico e sociale. La situazione italiana, il modo come le cose in Italia vengono portate avanti, come vengono affrontati i problemi politici ed economici e come essi vengono risolti o non risolti non può lasciar indifferente nessun emigrato, nessun lavoratore che si preoccupi anche solo minimamente dei propri destini e di quelli del suo popolo.

Poichè una cosa è certa: a seconda di come si presenta la situazione italiana la posizione dell'emigrato all'estero è debole o forte. Lo ha ammesso il più influente giornale svizzero, la «Neue Zürcher Zeitung» allorchè ha riferito che uno dei motivi per cui i lavoratori stranieri in Svizzera «rendono di più» (cioè per usare il loro linguaggio, sono più disciplinati, si assentano meno frequentemente, cambiano meno spesso posto di lavoro, lavorano senza alzare la testa), è nel fatto che in Italia la situazione sul mercato del lavoro non è migliorata, anzi è visibilmente peggiorata.

Minori sono le possibilità di trovar lavoro in Italia, minori le possibilità di difesa per l'operaio emigrato.

Ad una determinata politica economica, ad una determinata politica estera fatta dallo stato italiano, corrispondono buone o cattive possibilità per l'emigrazione di difendere i propri interessi.

Per questo noi siamo del parere che gli emigrati, le loro famiglie (in Patria o all'estero), le loro associazioni, non devono dimenticare i fatti della politica italiana, devono anzi seguirli e, se del caso, sollecitare certe misure e soluzioni al posto di altre che meno tengono conto delle aspirazioni e degli interessi delle masse emigrate all'estero.

L'ingresso della chiesa di San Giovanni D'Antro, sita sulla sponda destra del Natisone. La storia narra che in questo luogo trovarono rifugio tutti gli abitanti delle valli del Natisone, quando gli Unni invasero le nostre terre. Testimonianza di questi avvenimenti è una ballata popolare del noto poeta sloveno Anton Askerc intitolata «Atila in slovenska kraljica»

Dalla Svizzera: Vicende vissute

Il vicino vuole la casa

Un operaio di fabbrica, annuale, con la famiglia, da sette anni in Svizzera, che occupa una casetta alla periferia di una grossa città, casetta che dovrebbe venir presto demolita, un anziano artigiano svizzero che ha la sua officina nelle immediate vicinanze della casetta, ma che anela di entrare lui come inquilino (la casetta appartiene al comune). Un caso comune, più che comune nella vita svizzera di ogni giorno.

Quello che è meno comune, invece, è che l'anziano lavoratore svizzero metta in atto, contro la tranquilla famiglia (uomo e donna in fabbrica, il bambino a scuola per tutto il giorno), una sistematica successione di vandalismi, per obbligarli rendendo loro la vita impossibile, a sloggiare. Così le rose ai per-

golati vengono tagliate, i vetri della veranda rotti a sassate, la biancheria ad asciugare bruciata con l'acido, etc.

Conseguenze: dopo numerose diffide, l'emigrato sporge denuncia. La denuncia va per le lunghe, l'emigrato si reca al consolato. E al consolato italiano, di nuovo una cosa poco comune: gli si risponde «non val la pena di portar la cosa in tribunale, l'altro riceverà solo una multa». Sarà anche giusto, ma gli si dice pure: «Siamo in casa d'altri, le autorità sono tenute a difendere gli svizzeri, anche se non c'è una legge che lo dica». Strana risposta, neppure di un funzionario di consolato!

Non vogliamo farne un grosso avvenimento, ma è successo: uno dei tanti casi dell'emigrazione.